

УДК 801.7:81'255.4«712»

Пругло А.О., Сенчук О.О., Кушнірова Т.В.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ АГАТИ КРІСТІ

Анотація. У статті досліджуються особливості індивідуального стилю у творчому доробку визначної англійської романістки ХХ століття Агати Крісті. Метою статті є ґрунтовний аналіз індивідуального стилю Агати Крісті, окреслення стильових констант і домінант, що витворюють ідіостиль письменниці. У роботі доведено, що для авторки характерний власний неповторний стиль, що поєднує не лише мовні, але й надмовні елементи. Стильовою константою творчості Агати Крісті є відповідна образна система, ґрунтовно портретизована і описана відповідно до жанру (детектив, котрий розслідує злочин, і злочинець (причому кожен із героїв може ним бути)). Авторка використовує багатий арсенал мовних засобів (іронія, епітети, метафори, порівняння, гіперболізацію), які стають маркерами її індивідуального стилю.

Ключові слова: Агата Крісті, стиль, ідіостиль, жанр, іронія, метафора.

Pruglo A.O., Senchuk O.O., Kushnirova T.V.

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

FEATURES AUTHOR'S STYLE OF AGATHA CHRISTIE

Summary. The article examines the peculiarities of the individual style of Agatha Christie, the English writer of the twentieth century. The purpose of the article is to analyze the individual style of Agatha Christie, the definition of stylistic constants and dominant, which form the idiostyle of the writer. It is proved in the work that the writer has a unique style that combines not only linguistic but also verbal elements. Agatha Christie's style constant of creativity is a system of images that is described in accordance with the genre. The author uses a rich arsenal of linguistic means (irony, epithets, metaphors, comparisons, hyperbolization), which are markers of individual style.

Keywords: Agatha Christie, style, tradition, idiostyle, problem-thematic complex, genre.

Постановка проблеми. Проблеми вивчення стилю у філологічній науці посідають чільне місце, оскільки творчість кожного автора напрощуд індивідуальна. Для кожного із митців характерний свій неповторний семантико-стилістичний «візерунок», який відрізняє його від інших представників того чи іншого виду мистецтва. Поняття стилю включає в себе більш вузьке поняття «індивідуальний стиль». У теоретичних розробках, присвячених вивченню індивідуальних стилів, науковці розробляли методологію вивчення індивідуального й загального в стилі письменника. Поняття «ідіостилу» не обмежується окремими творами, а характеризує всю творчість письменника у цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення ідіостилу має свою історію. Філологи ХХ століття (Ю.М. Тинянов, Р.О. Якобсон, В.В. Виноградов, Ю.М. Караулов, Б.М. Ейхенбаум, Б.О. Ларін, Ю.М. Лотман) всебічно досліджували поняття «індивідуальний стиль». Усіх дослідників об'єднує спільна позиція щодо таких складових вищезазначеного явища, як системність, специфічність, цілісність, формально-змістова єдність, поєднання загального та індивідуального, історичний розвиток. У сучасних працях використовується переважно термін «ідіостиль», введений у лінгвістичний обіг В.П. Григор'євим. Важливі теоретичні розробки поняття «ідіостилу» належать І.А. Тарасовій (лінгвокогнітивний аспект), Н.С. Болотновій (комунікативний аспект), В.А. Піщальниковій (психолінгвістичний аспект), М.П. Котюровій (функціонально-стилістичний аспект), О.Г. Фоменко (лінгвотипологічний аспект). Усі згадані вчені співвідносять ідіостиль із внутрішнім світом та світоглядом письменника.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ідіостиль ставав предметом вивчення численних дисертаційних робіт у вітчизняному та зарубіжному літературознавстві та мовознавстві впродовж останнього десятиріччя. Як правило, вивчається ідіостиль письменника чи поета в цілому (О.В. Мазепова), певний аспект його творчості, наприклад, домінантні мовосимволи в ідіостилі Ю.І. Яновського (Л.В. Домилівська) тощо. Попри значне розмаїття наукових досліджень, поняття «ідіостиль» і наразі детально вивчається. Тому метою нашої наукової роботи є ґрунтовний аналіз індивідуального стилю Агати Крісті, окреслення стильових констант і домінант, що витворюють неповторне художнє полотно англійської письменниці.

Виклад основного матеріалу. Цікавість до творчості Агати Крісті (1890-1976), найпопулярнішої англійської письменниці, не вщухає й досі. Твори цієї авторки перекладено 103 мовами світу та видано тиражем близько 2 мільярдів примірників. Протягом багатьох років Агата Крісті була президентом Британського детективного клубу. За майже 60 років творчості вона написала 68 романів, більше сотні оповідань і 17 п'єс, що дає їй повне право бути титулованою «королевою детективу». Її книги захоплюють читача вже з перших сторінок. Невеликі за обсягом, вони написані просто, без витончених мовних структур та елементів, зрозуміло, але не нудно і вимагають певних інтелектуальних зусиль. Вона володіла даром, умінням, інтуїцією зацікавити читача своєю історією, що доводить, авторка мала власний неповторний стиль, що відрізняв її від інших письменників.

Стиль у нашому дослідженні ми будемо розглядати як «формально-змістовну категорію, складниками якої є не лише мовні (носії стилю),

але й надмовні елементи (стилеутворювальні фактори) (тематика, проблематика, пафос та ін)» [2, с. 26]. При окресленні індивідуального стилю необхідно враховувати стильові константи і домінанти, що є маркерами ідіостилу автора.

Тематичне розмаїття творів Агати Крісті чітко відповідає особливостям жанру, класичного детективу. Основними мотивами її творчості стають таємниця і невідомість, що є втіленням романтичної традиції. Як правило, центральною темою багатьох романів Крісті є загибель героїв, а то і кількох, як, наприклад, у романі «І не лишилось жодного». Час у романах письменниці окреслено не чітко: це може бути один день («Вбивство за алфавітом»), кілька годин або розтягуватися на довгі місяці. У деяких романах поняття часу втрачається, тому досить складно окреслити часові межі відтворюваних подій. Просторовий чинник у творах Агати Крісті не локалізований, варіативний і може бути як замкненим (масток, вілла або Солдатський острів), так і відкритим (якесь селище), а саме місце злочину може зосереджуватися як у відкритому, так і замкненому просторі. Зазвичай художній простір у романах Агати Крісті обмежений певними топосами: «Вбивство в Месопотамії» («Murder in Mesopotamia»), «Сумний кипарис» («Sad Cypress»), «Смерть на Нілі» («Death on the Nile»), «Смерть приходить в кінці» («Death Comes as the End»), «П'ять поросят» («Five Little Pigs») і т.д.

Стильовою особливістю творчості Агати Крісті є наявність любовної лінії у сюжеті твору, котра додає ліричного струменю у жанр твору. Прикладами цього є твори: «Блідий кінь» («The Pale Horse»), «Прокляття для леді» («Ladies Bane»), «Людина в коричневому костюмі» («The Man in the Brown Suit»), «Побачення зі смертю» («Appointment with Death») і т.д.

Авторка – відомий містифікатор, котрий може створити правдиву ілюзію того, що читач повністю контролює ситуацію, однак у ході розвитку подій реципієнт губиться і робить хибні висновки: «Блідий кінь», «І не лишилось жодного» («And Then There Were None»), «Вбивство в Месопотамії» («Murder in Mesopotamia»). Хорошим детективним ходом Агати Крісті стає думка, що вбивцею виявляється той, хто був раніше виправданий. Наприклад, «Свідок звинувачення» («Witness for the Prosecution»), «Смерть на Нілі» («Death on the Nile»), «Час Zero» («Towards Zero»), «Смерть у хмарах» («Death in the Clouds»). Оригінальним стильовим рішенням авторки є припущення, що мотиви вбивства були у всіх, або у більшості героїв, що призводить до роздумів читача, хто ж усе-таки вбивця: «Вбивство в Східному експресі» («Murder on the Orient Express»), «День поминання» («Remembered Death»), «Карти на столі» («Cards on the Table») і т.д.

Стильовою особливістю творчості авторки є використання дитячих віршів чи лічилок. Досить часто вони використовуються для нагнітання емоцій та створення відповідного психологічного клімату у творах. Наприклад, «П'ять поросят» («Five Little Pigs»), «Раз, два, пряжка тримається ледь» («One, Two, Buckle My Shoe»), «Місіс Макгінті з життям розлучилася» («Mrs. McGinty's Dead»), «Хікорі, Дигор, Док ...» («Hickory Dickory Dock») і т.д. Домінантною рисою у творчості Ага-

ти Крісті є глибокий психологізм, увага приділяється не доказовій базі, а психології вбивці. «Карти на столі» («Cards on the Table»), «П'ять поросят» («Five Little Pigs») і т.д.

Агата Крісті досить рідко портретує дитячі образи. Таких творів небагато: «Зло під сонцем» («Evil Under the Sun»), «Кривий будиночок» («Crooked House») [60].

Стильовою особливістю творчого доробку Агати Крісті є ейдологія, що характеризується різноманітністю та багатогранністю. Це і Еркюль Пуаро, чий образ легко пізнаваний вже із перших сторінок романів, і міс Марпл, образ якої Агата Крісті запозичила з життя, наділивши героїню деяким рисами своєї бабусі. Мсьє Еркюль Пуаро («Вбивство в Східному експресі», «П'ять поросят», «Трагедія в трьох актах», «Смерть на Нілі») і Міс Джейн Марпл («Вбивство в будинку вікарія», «Труп в бібліотеці», «Фокус з дзеркалами», «І в тріщинах дзеркальний коло» і т.д.) – візитівка творчості Агати Крісті. Наділені дуальним рисами, вони різняться від інших героїв, оскільки Агата Крісті надає їм унікальних характеристик, зовнішніх та психологічних, що дає можливість з легкістю відрізнити їх від інших.

Поряд з Еркюлем Пуаро і міс Марпл у творчості письменниці особливе місце посідають нетипові герої: стомлені полковники і майори у відставці, провінційні аристократи, які живуть в оточенні сім'ї, пересічні громадяни, життя яких викликало у Агати Крісті особливе зацікавлення. Героями Агати Крісті є Томмі і Тапенс Бірсфорд («Таємничий супротивник», «Партнери розслідують злочини», «Брами долі» і т.д.), інспектор Баттл («Таємниця замку Чімніз», «Таємниця семи циферблатів», «Убити легко» та ін.), письменниця Аріадна Олівер («Карти на столі», «Блідий кінь», «Місіс Макгінті з життям розлучилася», і т.д.), міс Сільвер («Справу закрито», «Павільйон», «Повернення мандрівниці», «Прокляття для леді») [1, с. 11].

Портретуючи героя, письменниця розглядає його різнобічно: фізіологічному, соціологічному і психологічному, даючи персонажу характеристику на усіх рівнях. Наприклад, фізіологічно Ейкюль Пуаро змальовується маленьким бельгійцем з «яйцевидною головою», зеленими котячими (напевно, хитрими) очима і акуратними чорними вусами, якими він дуже пишається. Екзотична зовнішність Пуаро виділяється на фоні типово англійського, традиційного оточення, що робить персонажа незвичайним, не схожим на інших слідчих [3, с. 45].

Соціологічний чинник портрета Пуаро прописаний досить детально: він бельгієць, у літах, холостяк, відставний інспектор. Його «іншість» дає можливість побачити англійське життя ніби ззовні, побачити його через світобачення людини іншої культури. Щодо психологічного чинника, то він теж детально виписаний: Пуаро акуратний, самовпевнений, часом занадто, а будь-яке вбивство сприймає близько до серця, як власну поразку; він легко нехтує англійськими умовами і порядками, не любить подорожувати та має нетрадиційне мислення. Пуаро – тонкий психолог, його висновки часто ґрунтуються на знанні людських характерів (а не на доказах та алібі), він може проводити досить незвичайні

паралелі й аналогії; знайти вбивцю йому можуть допомогти чийсь асоціації і враження, а можливо, і спогади з дитинства.

Для деталізації портретування авторка використовує певні стилістичні засоби, що часом стають рушієм емоційної напруги. У таких випадках авторка використовує метафори: «I was in fever of impatience to get all the facts» [5, с. 17].

Часто письменниця вдається до антитези, яка дозволяє охарактеризувати подію чи героя різнобічно, із різних ракурсів бачення. «In one sense nothing, in another sense everything» [6, с. 117].

За допомогою перифрази у творчості Агати Крісті відтворюються домінантні мотиви таємниці, секрету тощо. «Some forty feet below was a dark heap of something that looked like old clothes» [4, с. 89]. Тут перифраз «щось, схоже на купу старого одягу» використовується для підсилення емоційного ефекту. За сюжетом дізнаємося, що спочатку головний герой чує слабкий крик, потім бачить "купу одягу" і, спускаючись, розуміє, що людина уже не жива. Таким чином, Агата Крісті описує ситуацію через ракурс бачення героя, подає його точку зору на події, оскільки герой стоїть на вершині пагорба і не може розібратися у ситуації.

У авторському тексті часто зустрічається термінологія: «Well, there's curare» [8, с. 143]. «And Superintendent Battle you doubtless know», said Mr. Shaitana» [6, с. 201]. Агата Крісті часто використовує терміни у своїх творах, передовсім це назви медичних препаратів (переважно отрути) або посади, що їх обіймають пересічні персонажі.

Для художнього простору творів Агати Крісті характерна наявність архаїзмів, які додають доробку певної «класичності», «англійськості». «Whatever else she was, she was a lady!» [4, с. 118]. Цей мовний засіб використовується для уточнення портретування: героїня позиціонує себе «леді». Поряд із архаїзмами у романах А.Крісті зустрічається іноземна лексика: «You may expect me on the eighteenth. Mille remerciements» [59, с. 192]. «Pardon, Madame," he said, wiping his eyes» [8, с. 39]. «Je crois bien. Mon ami, we must get after the Meredith girl – and quickly!» [7, с. 132]. Оскільки часто головним героєм є Пуаро, для якого рідною мовою є французька, а англійською він володіє недостатньо, тому, щоб закцентувати на чомусь увагу або підкреслити якусь думку, він використовує іншомовні запозичення, які влучно передають основну думку.

Авторка часто вдається до порівнянь: «...He walked like a tiger...» [9, с. 39]. У цьому випадку герой порівнюється із тигром, оскільки до пор-

трета додаються основні риси тварини. Герой має «тигрову ходу», тобто пружинисту, легку, що передає характер вбивці, людини обережної, обачної, готової до ризику у разі необхідності. «Linda was as awkward as a young colt and as prickly as a hedgehog» [5, с. 17]. За допомогою порівняння з незграбним лошам і колючим їжаком Агата Крісті точно описує підлітка – "гидке каченя", котрий невпевнений у собі та своїх силах. «She was dressed in glittering green and looked a little like a mermaid» [8, с. 59]. Порівняння дівчини у зеленій сукні з русалкою є натяком на те, що вона така ж підступна як і казкова героїня, і може звести закоханого в неї героя зі світу.

Часом авторка вдається до гіперболізації: «A man of the world!» [5, с. 48]. У цьому випадку за допомогою гіперболи наратор у комічній формі констатує професіоналізму персонажа. Сильовою особливості прози Агати Крісті є його іронічність: «The next five minutes were spent in a struggle that did credit to Bobby's dentist» [7, с. 115]. «It's most exciting to have a romantically poisoned friend». «All that morphia – enough to kill five of six people – and I am alive and kicking!» [9, с. 121]. Часом жанр романів можна визначити як трилер, тому іронія вводиться в текст задля прощення жанрових ознак. Іронія часом поєднується із мовними поворотами, які використовуються задля акцентуації ситуації чи деталізування поведінки героїв. «Frankie felt still more ashamed. It was a mean thing she was doing – mean mean – mean» [9, с. 51].

Задля підсилення емоційного ефекту у художньому просторі використовуються епітети: «She was also a hot-headed feminist ...» [5, с. 53]. «A big, square, wooden-faced man moved forward» [5, с. 17]. «Beatrice King was a short rather sly-looking girl with adenoids» [6, с. 115]. Епітети використовуються при портретуванні персонажів, для більш яскравої візуалізації.

Висновки з проведеного дослідження і перспективи. Творчість англійської письменниці кінця XIX–XX століття напрощуд яскрава та різнобарвна. Для мисткині характерний свій неповторний стиль, що поєднує не лише мовні, але й надмовні елементи. Сильовою константою творчості Агати Крісті є відповідна образна система, ґрунтовно портретизована і описана відповідно до жанру (детектив, котрий розслідує злочин, і злочинець (причому кожен із героїв може ним бути)). Авторка використовує багатий арсенал мовних засобів (іронія, епітети, метафори, порівняння, гіперболізацію), які стають маркерами її індивідуального стилю.

Список літератури:

1. Ильина Н. Агата Кристи на отечественном литературном фоне. *Иностранная литература*. 1992. № 11-12.
2. Кушнірова Т.В. Романні обрії російської літератури першої третини XX століття : [монографія]. Полтава : Видавець Шевченко Р.В., 2012. 352 с.
3. Шагинян М. Агата Кристи. *Звезда Востока*. 1982. № 6. С. 175–176.
4. Christie A. Best Detective Stories. Edinburgh Gate : Longman, 1996. 137 с.
5. Christie A. Cards on the Table. London : Pan Books Ltd, 1979. 193 с.
6. Christie A. Evil Under the Sun. Glasgow : FONTANA/Collins, 1988. 298 с.
7. Christie A. Five Little Pigs; предисл., коммент., слов. А.А. Гасиной. Москва : Айрис-пресс, 2006. 384 с.
8. Christie A. Sparkling Cyanide. Сверкающий цианид; коммент. Т.Ю. Логачевой. Москва : Айрис-пресс, 2005. 352 с.
9. Christie A. Why Didn't They Ask Evans? Москва : Изд-во «Менеджер», 2000. 288 с.